

De Vlaamse conjunctuur in april 2010

Dirk Festraets
Myriam Vanweddingen
Thierry Vergeynst

Foto: Image 100

Inleiding

De wereldeconomie geraakt stilaan uit het slop. De ergste symptomen van de recessie zwakken af. Dat wil geenszins zeggen dat een nieuwe periode van voorspoedige economische groei aanbreekt. Daarvoor is er nog te veel onduidelijkheid over de solvabiliteit van het financieel systeem. In het bijzonder wordt verwezen naar de huidige turbulentie rond de staatsfinanciën in enkele Zuid-Europese economieën. De ontwikkelingen op de arbeidsmarkt (stijgende werkloosheid) zijn nog te precair, wat de consumentenbestedingen kan afremmen. De ondernemers zitten met nog te veel onzekerheden om te investeren.

De Vlaamse economie zal dit en volgend jaar vermoedelijk matige economische groeicijfers kennen.

De conjunctuur in het Vlaamse Gewest wordt besproken aan de hand van een reeks indicatoren die gegroepeerd werden onder een aantal punten: 'productie' (globale conjunctuurcurven, industriële productie, activiteitsindicatoren), 'bestellingen en uitvoer' (binnenlandse vraag, uitvoer), 'investeringen' (voorraadpeil, vraagvooruitzichten, capaciteitsbezetting, investeringsvooruitzichten), 'loop van de bedrijven' (oprichtingen, stopzettingen, faillissementen), 'de consument' (consumentenvertrouwen en deelindicatoren) en 'arbeidsmarkt' (uitzendarbeid, vacatures, aantal werkzoekenden, werkgelegenheidsvooruitzichten).

1. Internationaal

Tabel 1 Reële groei van het BBP (in %). Realisaties en vooruitzichten. België in internationaal perspectief

	Realisaties 2009	Vooruitzichten 2010			Vooruitzichten 2011		
		OESO	IMF	Europese Commissie	OESO	IMF	Europese Commissie
België	-3,1	0,8	1,2	0,6	1,7	1,3	1,5
Nederland	-4,0	0,7	1,3	0,3 (0,9)	2,0	1,3	1,6
Duitsland	-5,0	1,4	1,2	1,2 (1,2)	1,9	1,7	1,7
Frankrijk	-2,2	1,4	1,5	1,2 (1,2)	1,7	1,8	1,5
Eurozone	-4,1	0,9	1,0	0,7 (0,7)	1,7	1,5	1,5
VK	-4,9	2,5	1,3	0,9 (0,6)	2,8	2,5	1,9
VSA	-2,4	2,5	3,1	2,2	2,8	2,6	2,0
Japan	-5,2	1,8	1,9	1,1	2,0	2,0	0,4
China	8,7	n.b.	10,0	n.b.	n.b.	9,9	n.b.
India	5,7	n.b.	8,8	n.b.	n.b.	8,4	n.b.

Bron: Eurostat, Europese Commissie (Autumn Forecast 2009, tussen haakjes: February 2010 Interim Forecast), IMF (World Economic Outlook April 2010), OESO (Perspectives économiques de l'OCDE, N° 86, novembre 2009).

De meeste landen in de wereld zullen in 2010 al een positieve economische groei realiseren. Toch blijft deze groei fragiel daar zij ondersteund wordt door een expansief monetair beleid en fiscale stimuli. De overheden zullen vroeg of laat ook orde op zaken moeten stellen in hun financiële toestand. De consumentenbestedingen dreigen geremd te worden door de moeilijke arbeidsmarktomstandigheden. Het bankwezen werkt nog steeds aan de sanering van de balansen. Dit en de laagconjunctuur maken dat de kredietverlening aan het bedrijfsleven niet altijd zo vlot verloopt als vóór de crisis. Niets zegt trouwens dat er geen nieuwe perikelen kunnen opduiken in het financiële systeem.

Het herstel in de Verenigde Staten blijkt krachtiger te zijn dan in de eurozone of Japan. Dit komt doordat de fiscale stimuli er belangrijker waren en omdat de basisrente in de VS het sterkst naar beneden gehaald werd. Naar verluid is het Amerikaanse bedrijfsleven ook relatief minder afhankelijk van kredietverstrekking. In Europa is er gevaar van besmetting met de problemen van de Griekse en eventuele andere Zuid-Europese economieën. Ondertussen lijken China en India veel minder hinder van de financieel-economische crisis te ondervinden. Een sterke binnenlandse vraag ondersteunt hun herstel. Dit genereert positieve spill-overeffecten naar de andere Aziatische economieën.

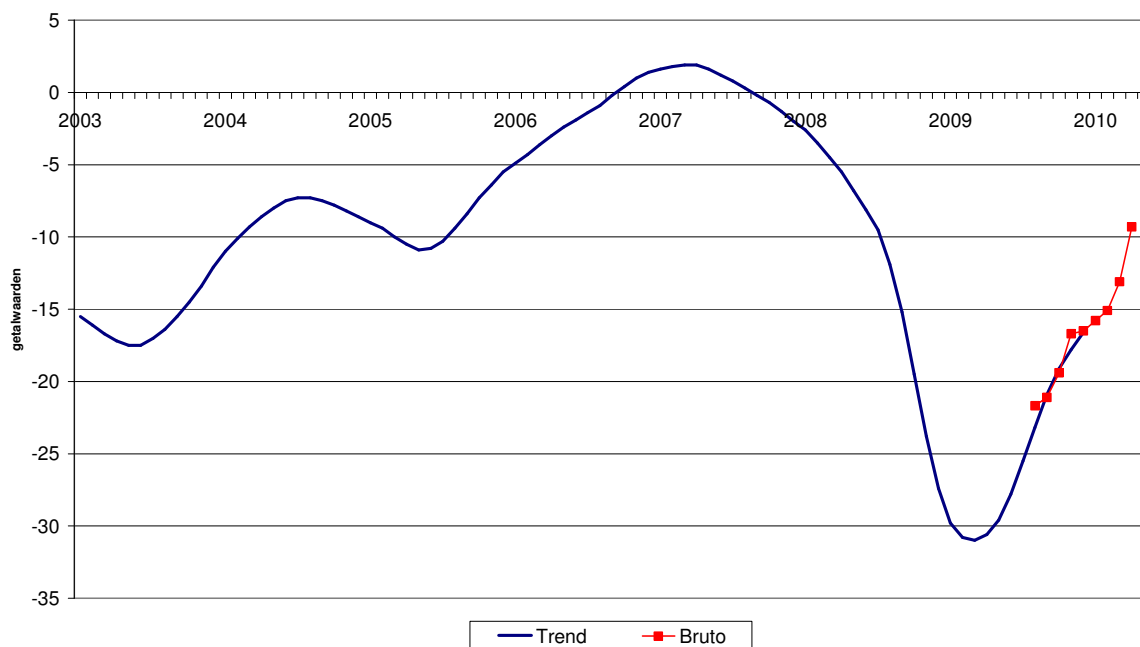
2. Vlaanderen

2.1. Productie

De conjuncturele situatie is in Vlaanderen duidelijk beter dan een jaar terug. In alle hoofdsectoren kruipt de conjunctuur uit een dal, zoals blijkt uit de grafieken van de NBB. De opgaande beweging komt het sterkst tot uiting in de industrie, de handel en de diensten aan ondernemingen. In de sector van de ruwbouw vertoonden de brutowaarden (=ruwe meetpunten van de conjunctuur die vlugger beschikbaar zijn dan de trendwaarden) van begin 2010 enige aarzeling. De trendcurve is er nog niet zo sterk opwaarts gericht als in de overige hoofdsectoren.

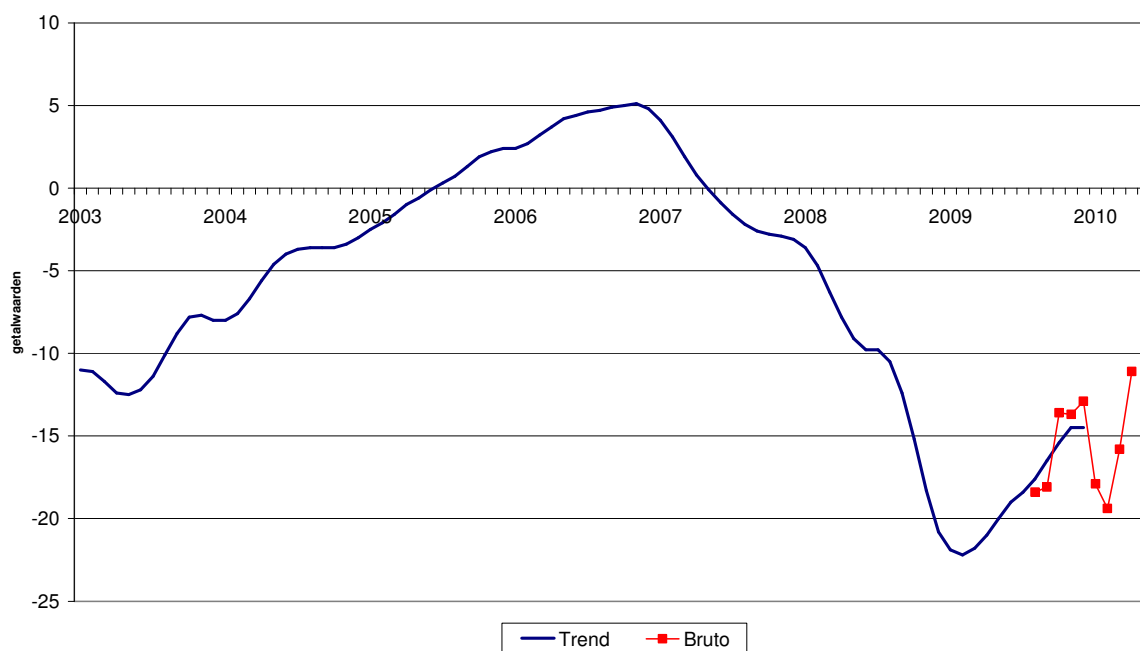
Deze opwaartse bewegingen mogen niet doen vergeten dat het niveau van de conjunctuur nog steeds vrij matig is (vergeleken met de jaren 2006 en 2007).

Figuur 1 Conjunctuurcurven in de industrie voor het Vlaamse Gewest, januari 2003 – april 2010

Bron: NBB.

Figuur 2 Conjunctuurcurven in de ruwbouw voor het Vlaamse Gewest, januari 2003 – april 2010

Bron: NBB.

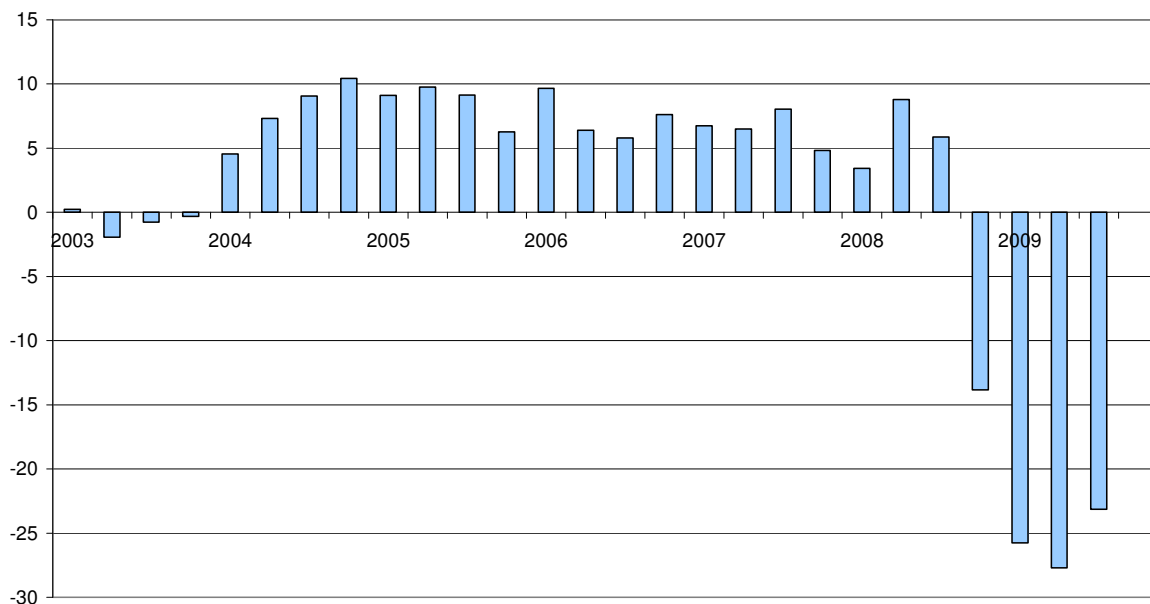
Tijdens januari en februari van dit jaar lag de productie in de industrie 2,2% lager dan een jaar eerder (bron: ADSEI). De productiecijfers geven daarmee nog geen blijk van een herstel van de zware terugval in 2009 (-15,2%). Elke hoofdindustriegroep werd geconfronteerd met een inzinking. De economische vertraging was het minst scherp bij de niet-duurzame consumptiegoederen. Dit heeft te maken met het type goederen (voeding, kleding,...) waarnaar steeds een zekere vraag zal bestaan, ongeacht de economische conjunctuur. In de sector van de halffabrikaten veerde de trendcurve rond de jaarwisseling heel lichtjes op. Dat kan de voorbode zijn van een conjunctureel herstel. Als de economie aantrekt, zal zich dat immers het eerst laten gevoelen in de vraag naar basismaterialen die nodig zijn in de verdere stadia van het productieproces. De NBB-conjunctuurcurve over het productietempo toont dat de productie zal aantrekken.

De verkopen in de handel nemen toe. Ook bij de diensten aan ondernemingen worden de signalen omtrent de activiteit gunstiger. In de ruwbouw daarentegen geven bedrijfsleiders aan dat de activiteit tegen het einde van 2009 opnieuw verslechterde, dit na een kort herstel eerder in 2009. De productiecijfers van ADSEI wijzen nog niet op een herstel; in 2009 lagen ze 5,9% lager dan in 2008. Tijdens de eerste twee maanden van 2010 zette deze dalende trend zich voort.

2.2. Bestellingen en uitvoer

De aantrekkende conjunctuur in de industrie wordt onder meer gedragen door de verbetering van de binnenlandse vraag. Ook in de handel worden de ondernemers gaandeweg optimistischer over de bestellingen. Hetzelfde kan gezegd worden over de marktvraag bij de diensten aan ondernemingen. Maar in de ruwbouw schatten de ondernemers hun gezamenlijke orderbestand laag in. De trend veert iets op, maar de recentste brutowaarden lijken erop te wijzen dat een verdere toename moeilijk zal zijn.

Figuur 3 Goederenuitvoer van het Vlaamse Gewest in nominale prijzen (evolutie kwartaal T – kwartaal T-4, in %), 1ste kwartaal 2003 – 3de kwartaal 2009

Bron: INR.

De Vlaamse goederenuitvoer kreeg in het laatste kwartaal van 2008 en in de eerste drie kwartalen van 2009 zware klappen. In de eerste jaarhelft lag de Vlaamse goederenuitvoer meer dan een kwart lager dan een jaar eerder. In het derde kwartaal was de daling tegenover hetzelfde kwartaal van een jaar eerder (-23,2% nominaal) iets minder omvangrijk. Over de Belgische uitvoer zijn recentere gegevens beschikbaar. Deze zijn indicatief ten aanzien van het verloop in Vlaanderen, gezien het grote aandeel van het Vlaamse Gewest in de Belgische export. De Belgische uitvoer lag in het vierde kwartaal van 2009 nog slechts 1,4% lager dan tijdens hetzelfde kwartaal van 2008 (nominale prijzen). Daarmee lijkt het ergste achter de rug. De Vlaamse industriële ondernemers zijn inderdaad van oordeel dat hun buitenlandse orderpositie in 2010 stilaan begint toe te nemen. Niettegenstaande de recente brutowaarden duidelijk verbeteren, is de indicator nog ver verwijderd van het optimisme van een drietal jaren geleden.

De Belgische export naar de vier buurlanden (Duitsland, Frankrijk, Nederland en het Verenigd Koninkrijk) daalde in 2009 met 17,8% in nominale prijzen (communautair concept¹). De uitvoer naar andere delen van de wereld deed het minder slecht: de export naar Noord-Amerika lag 8,6% lager. Deze naar de BRIC-landen ging 9,6% achteruit in 2009; enkel de export naar Brazilië, India en Rusland daalde. De uitvoer naar China steeg daarentegen met 26,4%. Ook naar Japan was er een toename (+5,5%). In het laatste kwartaal van 2009 was het uitvoerbedrag naar onze buurlanden nog steeds lager dan pakweg twee jaar eerder. Dat was andersom voor de BRIC-landen. Dit alles wijst nog maar eens op de noodzaak van een verdere geografische diversificatie van ons exportpakket.

2.3. Investerings

De voorraadpeil ging fors naar beneden. De recente brutowaarden bevestigen deze trend enkel maar. Een dalende voorraadpeil is normaal een stimulans voor de economie wanneer de vraag weer aantrekt; dan zal immers opnieuw moeten geproduceerd worden om de voorraden aan te vullen. Dat trekt de economische activiteit weer op gang. Ten tijde van de zware economische inzinking van 2009 kon het er echter ook op wijzen dat ondernemers geloofden dat de zwakke vraag een tijdje zou aanhouden en dat het met andere woorden niet veel zin had om voorraden aan te leggen. De aantrekkende conjunctuur zal nu toch stilaan moeten resulteren in meer productie om aan de vraag te voldoen.

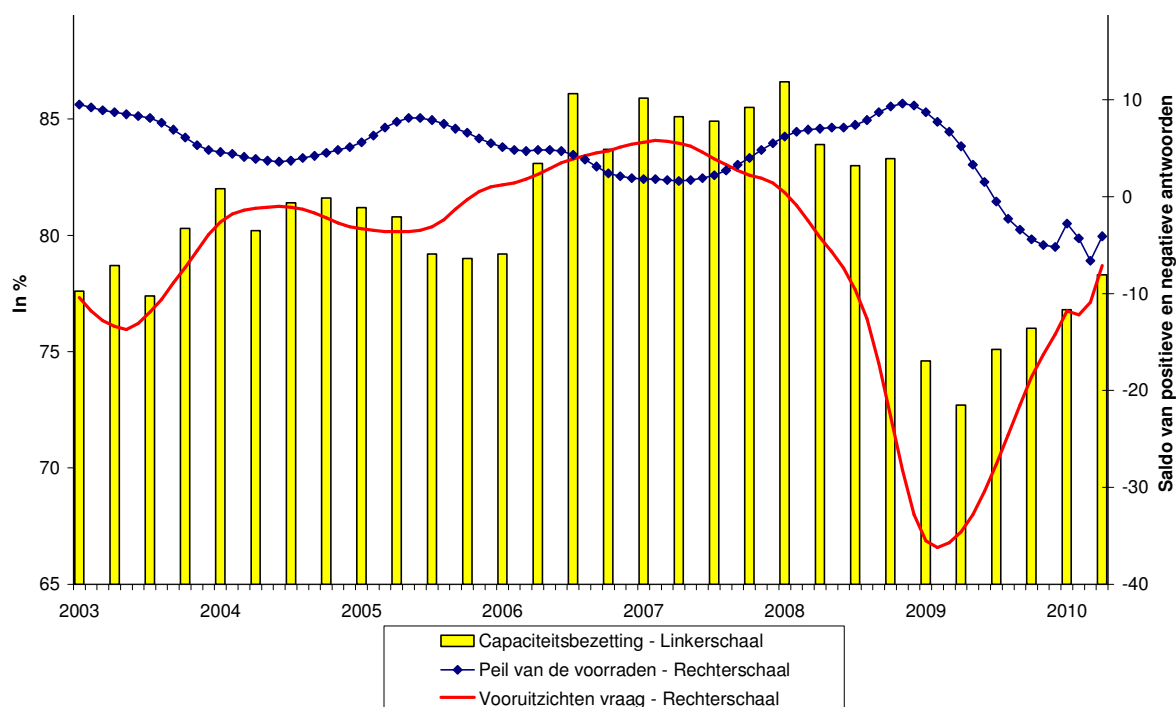
Deze laatste hypothese wordt trouwens ondersteund door de aantrekkende vraagvooruitzichten in de industrie. De zware inzinking van begin 2009 ligt duidelijk achter de rug. Hetzelfde geldt voor de handel en de diensten aan ondernemingen. In de ruwbouw is het optimisme daaromtrent iets minder groot.

Meer productie zou op zijn beurt kunnen leiden tot investeringen in het productieapparaat. Maar de relatief lage capaciteitsbezetting werkt remmend voor de investeringen. Bij de aanvang van het eerste kwartaal van 2010 gebruikt de Vlaamse industrie (excl. voeding) 78,3% van het productievermogen. Dit is een relatief laag niveau². Een lichtpunt is dat de bezettingsgraad voor het vierde kwartaal op rij aantrekt. De nog steeds vrij strenge kredietvoorwaarden zijn eveneens een negatieve factor voor het investeringsgedrag.

1 De statistiek van de buitenlandse handel volgens communautair concept houdt – in tegenstelling tot het nationaal concept – wel rekening met in- en uitvoertransacties van niet-ingezetenen die in België BTW-plichtig zijn en waarbij geen ingezetenen betrokken zijn.

2 Gemiddeld over de periode 2de kwartaal 1988 – 2de kwartaal 2010 bedroeg de capaciteitsbezetting in het Vlaamse Gewest 81,4%.

Figuur 4 Determinanten van het investeringsgedrag bij Vlaamse bedrijven, 2003 - 2010

Bron: NBB, verwerking SVR.

Recente data op gewestelijk vlak zijn nog niet beschikbaar, maar de prognoses van het FPB (FPB, 2010) wijzen op een lichte daling van het totale investeringsniveau van de Belgische economie in 2010 (-0,8% reëel). In 2009 bedroeg de achteruitgang nog -4,6%. De investeringen bij de bedrijven zouden in 2010 nog dalen met 1,2%. De aantrekkende investeringen bij de overheid (+6,6%) werken als een buffer (FPB, 2010). Toch tonen de industriële ondernemers zich optimistischer in de halfjaarlijkse NBB-investeringsenquête. Volgens deze bron zouden de industriële investeringen in 2010 immers 11,2% hoger uitvallen dan in 2009 (in nominale prijzen). In 2009 zou er een terugval geweest zijn met 22,4%.

2.4. Loop van de bedrijven

Het aantal oprichtingen kende in 2008 een daling met 3,2% t.o.v. 2007 (bron: Graydon). De dalende trend zet zich versterkt voort in 2009 (-10,2% in vergelijking met 2008), maar zwakte wel af tijdens de laatste maanden van 2009. De afname van het aantal oprichtingen was vooral merkbaar bij de firma's. Ook in januari en februari van 2010 waren er jaar-op-jaar minder oprichtingen (-4,4%). Gedurende 2009 waren er 3,6% meer stopzettingen van firma's en eenmanszaken dan tijdens 2008. Dit is grotendeels te wijten aan de sluitingen van eenmanszaken in de maand februari. In januari 2010 waren er fors meer stopzettingen, gevolgd door een opmerkelijke terugval in februari. Deze statistiek is onderhevig aan schommelingen. Bovendien kunnen de gegevens voor de recentste maanden later op het jaar nog bijgesteld worden. Gemiddeld lag het aantal stopzettingen in de eerste twee maanden van 2010 10,3% lager dan een jaar eerder.

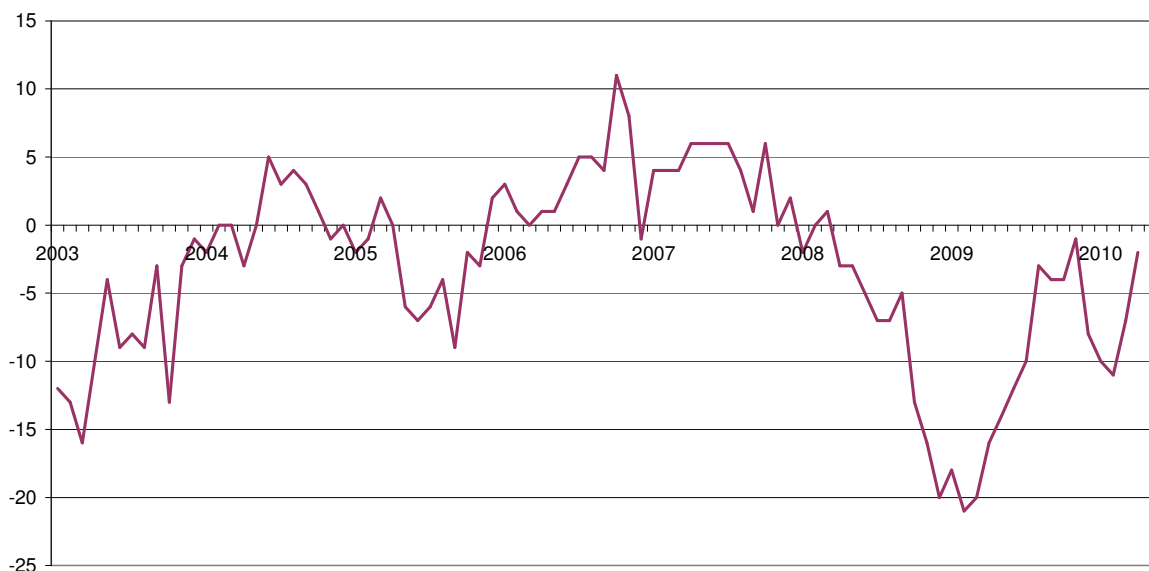
Het aantal faillissementen nam in 2009 toe (+14,6%). Dit verwondert niemand gezien de economische toestand waarin Vlaanderen verkeerde. In 2008 was er ook een stijging, maar minder sterk (+8,2%). Zowel firma's als eenmanszaken deelden in de klappen. De aangroei van het aantal faillissementen was vooral groot in de eerste jaarhelft van 2009. Echter, in januari en februari 2010 daalde het aantal falingen lichtjes ten opzichte van het vorige jaar (-0,7%). De faillissementen hadden in heel 2009 een jobverlies voor meer dan 11.000 personen tot gevolg, 18,1% meer dan in 2008.

2.5. De consument

Het reële beschikbaar inkomen van de Belgen zou volgens het FPB in 2010 met 0,3% dalen (FPB, 2010) als gevolg van de verslechtering op de arbeidsmarkt en – specifiek voor Vlaanderen – de beknotting van de Vlaamse jobkorting. Ook zou de loonindexering in 2010 de geldontwaarding niet volledig compenseren. De particuliere consumptie zou met 0,7% aangroeien, onder meer omdat iets minder gespaard wordt in vergelijking met 2009.

Het Vlaamse consumentenvertrouwen kende sedert maart 2009 een herstel. In december 2009 kwam een einde aan de opwaartse beweging. In januari en februari 2010 verslechterde het vertrouwen verder. Dat was het signaal dat een forse heropleving van de economie niet vanzelfsprekend is. Toch herpakte het consumentenvertrouwen zich sindsdien opnieuw, met stijgende waarden voor maart en april 2010. De financieel-economische crisis zorgde ervoor dat de Vlamingen sombere vooruitzichten voor de economie koesterden. Maar dat verdween vrij snel gaandeweg 2009 en in de tweede jaarhelft geloofde een meerderheid van de Vlaamse consumenten dat de economie opnieuw aantrok. Omstreeks de jaarwisseling met 2010 was er enige twijfel die in maart en april van dit jaar weggewerkt is. De ontwikkeling van de werkloosheid is een belangrijke determinant van het consumentenvertrouwen. De modale Vlaming is daar nog steeds niet gerust in, hoewel de perceptie over de evolutie van de werkloosheid een jaar eerder nog ongunstiger was. Parallel met de minder slechte economische situatie geraakten de Vlamingen gerust gesteld over hun financiële toestand. Eind 2009 en tijdens de eerste maanden van 2010 verslechterden de vooruitzichten voor de financiële situatie weer wat. In maart 2010 was er opnieuw beterschap. De indicator stabiliseerde in april 2010. Ook hun spaarvermogen is opnieuw opgekrikt, zonder dat de hoge niveaus van drie of vier jaar voordien bereikt worden.

Figuur 5 Consumentenvertrouwen in het Vlaamse Gewest, januari 2003 – april 2010

Bron: NBB.

De bouwactiviteit kent een zwakke periode. Dat blijkt ook uit het aantal bouwvergunningen voor nieuwe woningen die in 2009 14,1% lager lagen dan in 2008 (bron: ADSEI). De recentste waarnemingen beloven niet veel beterschap: tijdens de laatste drie maanden tot en met januari 2010 lag de indicator 8,1% lager dan tijdens dezelfde periode een jaar eerder. De statistiek van het aantal vergunde verbouwingen dook in 2009 eveneens in het rood (-3,5%). Maar tijdens november 2009 – januari 2010 was er beterschap (+10,9%) in vergelijking met dezelfde periode een jaar eerder.

2.6. Arbeidsmarkt

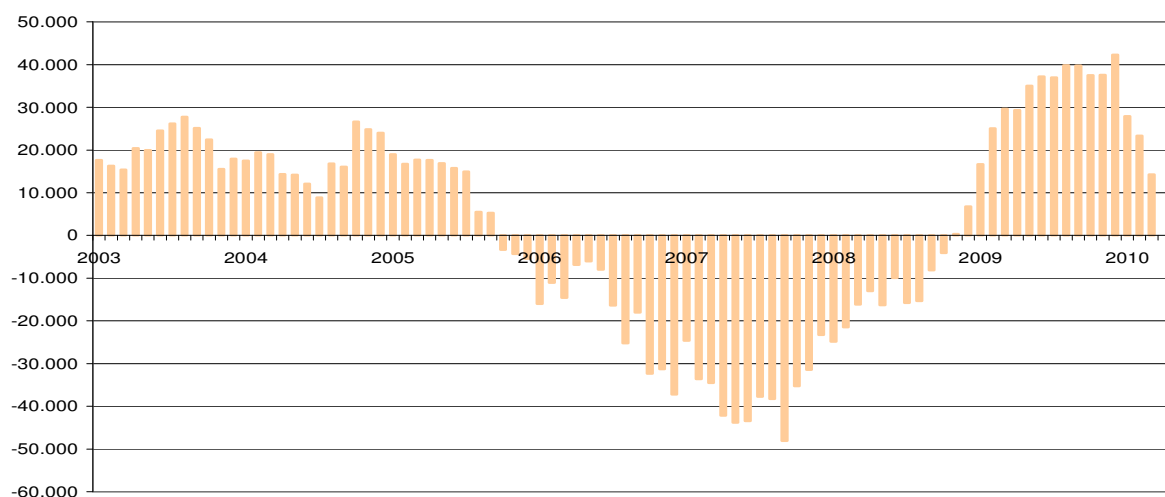
Ook de arbeidsmarkt zendt stilaan signalen uit dat het ergste van de crisis achter de rug is. Het aantal uren uitzendarbeid kende voor het eerst een lichte krimp in het laatste kwartaal van 2007 (ten opzicht van het kwartaal voordien, bron: Federgon). Deze trend zette zich versterkt voort. In het eerste kwartaal van 2009 viel de vraag naar uitzendarbeid bijna met een vijfde terug. Ook in de overige kwartalen van 2009 zakte de vraag verder, maar aan een alsmear lager ritme. Zo bedroeg de daling in het vierde trimester van 2009 nog slechts 0,9% jaar-op-jaar.

Voor het eerst sinds het losbarsten van de crisis, vertonen de vacaturecijfers van de VDAB een teken van herstel. Met 25.673 ontvangen vacatures scoorde maart 2010 aanzienlijk beter dan een jaar terug (+21,8%). Verscheidene factoren kunnen deze opvallende omslag verklaren. Maart is altijd een maand met veel vacatures. Daarenboven heeft de lange koude winter bepaalde sectoren, zoals de horeca, tegengehouden om al volop aan te werven in februari. Ook de paasvakantie in april kan een rol spelen.

De werkloosheid reageert traditioneel met enige vertraging op de ontwikkeling van de conjunctuur. De aanzienlijke vertraging van de economie in de herfst van 2008 werd zichtbaar in de snelle stijging van het aantal werkzoekenden in de eerste maanden van 2009. Tijdens het tweede semester van 2009 stabiliseerde het groeiritme enigszins. Begin 2010 daalde het groeiritme van 15% in januari naar 7,4% in maart. De werkloosheid nam in 2009 vooral bij de mannen toe, omdat zij meer in conjunctuurgevoelige sectoren werken. Het groeiverschil met de vrouwelijke werkloosheid verkleint recent weer. De jeugdwerkloosheid klom aanvankelijk vrij sterk, maar ook die loopt nu wat terug. Twee andere symptomen van de recente crisis zijn de werkloosheidsaangroei bij hoger geschoolden (+16% in maart 2010, jaar-op-jaar) en de groeiende groep personen die 1 tot 2 jaar werkzoekend zijn.

De werkloosheidsgraad, zoals door de VDAB berekend, bedroeg in maart 7,1%. Dit is 0,3 procentpunt meer dan in maart 2009.

Figuur 6 Niet-werkende werkzoekenden in het Vlaamse Gewest (jaar-op-jaarwijziging in absoluut aantal), januari 2003 – maart 2010

Bron: VDAB.

Hoopvol is dat de werkgelegenheidsvooruitzichten in de hoofdsectoren in de lift zitten. Net zoals bij de voorgaande indicatoren klaart de situatie het sterkst op in de industrie, handel en diensten aan ondernemingen. In de ruwbouw is er eveneens meer optimisme over de toekomstige werkgelegenheid dan pakweg een paar maanden geleden, maar dit uit er zich niet zo sterk als in de drie overige sectoren.

Op de website van de Studiedienst van de Vlaamse Regering is er een pagina met een actueel overzicht van een aantal kernindicatoren van de conjunctuur:
<http://www4.vlaanderen.be/dar/svr/Pages/2010-01-28-kernindicatoren-conjunctuur.aspx>

Literatuurverwijzingen

Federaal Planbureau (2010). *Economische vooruitzichten 2010-2011*. Economische Begroting, februari 2010.

Afkortingen

ADSEI: Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie

BRIC: Brazilië, Rusland, Indië en China

FPB: Federaal Planbureau

IMF: Internationaal Monetair Fonds

INR: Instituut voor de Nationale Rekeningen

NBB: Nationale Bank van België

OESO: Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling

SVR: Studiedienst van de Vlaamse Regering

VDAB: Vlaamse Dienst voor Arbeidsbemiddeling en Beroepsopleiding